

Nagy Márton

III. fejezet

Az aktív szabályozói állam a Covid-19 okozta gazdasági válságkezelés és a kilábalás során

Bevezetés

Magyarországon az állam szabályozói szerepköre jelentősen felértékelődött a koronavírus-járvány okozta veszélyhelyzet alatt. A rendkívüli kormányzati intézkedések egyaránt szolgáltak egészségügyi, társadalmi és nem utolsósorban nemzetgazdasági érdekeket. A korábbi gazdasági válságok természetétől alapjaiban eltérő egészségügyi és gazdasági veszélyhelyzet állami szintű kezelése rugalmas, gyors, hatásos és sok esetben unortodox megoldásokat követelt. Ebben a fejezetben a 2020-as és 2021-es évben Magyarország kormánya által hozott, legszélesebb társadalmi köröket érintő állami szabályozások indokoltságát, társadalmi és gazdasági hatásait kívánom bemutatni a teljesség igénye nélkül.

A 2019-ben megjelent *Ösztönző állam – hatékonyabb vállalatok* című könyv, a 2020-ban megjelent *Az ösztönző állam válságkezelése I.* című könyv, illetve a 2022 elején készült jelen kötet megjelenései között rövid idő telt el, mégis egészen eltérő gazdasági helyzet állt fenn az írásukkor.¹ Még 2019-ben, a koronavírus-járvány előtt az állami intézkedések egyik fókuszában a vállalati szektor hatékonyságának a növelése állt, miközben a munkanélküliségi ráta historikusan alacsony szinten volt. Alig egy évvel később, 2020-ban egy megváltozott, kihívásokkal teli időszakban már a munkahelyek megvédése volt az egyik fő célja az államnak. 2022-ben, a válságból való kilábalás idején – többek között a fejezetben is részletesen bemutatott gazdaságvédelmi intézkedéseknek köszönhetően – már ismét arról beszélhetünk, hogy a rendszerváltás óta nem dolgoztak ennyien Magyarországon. Természetesen a munkaerőpiac mellett más területeken is – például a hitelösztönzés vagy akár a monetáris politika – rövid időn belül érdemben megváltozott kihívásokkal szembesült az állam. Nem túlzás azt állítani, hogy a korábbi két kötetben is megjelenő állami ösztönző (és szabályozói) szerepre soha nem volt még nagyobb szükség, hiszen a részben globális eredetű kihívások csak hatékony állami beavatkozással orvosolhatók.

A társadalom egészségügyi és gazdasági érdekeit előtérbe helyezve a piaci folyamatok feletti irányítást minden felelősségteljes kormánynak legalább részben a kezébe kellett vennie a vírushelyzet alatt. A 2008-as gazdasági világválság egyik legfontosabb

¹ Parragh Bianka (szerk.): *Ösztönző állam – hatékonyabb vállalatok*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2019; és Parragh Bianka – Kis Norbert (szerk.): *Az ösztönző állam válságkezelése I. A koronavírus-válság kezelésének első eredményei*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020.

tanulsága, hogy a piacoknak transzparens módon és szabályozottan érdemes működniük, hogy elkerülhetők lehessenek például az ingatlan- és devizahiteles válsághoz hasonló krízisek.² Ebből fakadóan, aki számára nem volt világos már a 2008-as gazdasági válságot követően, hogy a hatékony állami beavatkozás és szabályozás elengedhetetlen a modern gazdaságokban is, annak nyilvánvalóvá vált az egészségügyi és gazdasági válságot eredményező 2020-as évben, hogy bizony az állam megfelelő intézkedései jelentik a garanciát a negatív (gazdasági) hatások tompítására. A közgazdaság-elméleti indokoltsága az állami beavatkozásoknak abban rejlik, hogy a járvány gazdasági és egészségügyi értelemben is rendszerszintű bizonytalanságot okozott. A rendszerszintű bizonytalanság az információs aszimmetriák fennállása miatt bizony közgazdaságtani szempontból egyértelműen piaci kudarchoz vezet.³ A korábbi gazdasági válságokból levonható további következtetés, hogy az állami beavatkozás, ha nem kellő időben és megfelelő intenzitással történik, akkor akár az is előfordulhat, hogy teljesen eredménytelen lesz, ami egyet jelent azzal, hogy jelentősen nagyobb társadalmi költséget okoz. Az állami funkciók nagyobb szerepvállalása tehát mind elméleti, mind pedig a múlt gyakorlati tanulságaiból fakadóan felértékelődött a járvány megfékezése és a gazdaság újraindítása érdekében.

Az állami szabályozás szempontjából rendkívül aktív volt a 2020-as és 2021-es év Magyarországon. Pozitív joggazdaságtani vizsgálat szempontjából, vagyis a racionális emberek döntéseinek befolyásolása szempontjából érdemes vizsgálni a két év alatt megszületett rengeteg jogszabályt, intézkedéscsomagokat. Jelen cikkben egy rövid makrogazdasági áttekintést követően összefoglalom, hogy az állam a koronavírus megjelenésétől kezdődő két évben milyen területeken volt aktív szabályozási szempontból, milyen rövid és hosszú távú hatásokat tudott ezáltal elérni, illetve ahol ez indokolt, rávilágítok arra, hogy milyen mértékben tudott hatni, illetve várhatóan milyen hatása lehet az elkövetkező időszakban az egyes gazdasági szereplők és társadalmi rétegek viselkedésére az adott állami szabályozás.

Az aktív és hatékony szabályozás megvalósulásához elengedhetetlen volt, hogy 2020. március 11-én a kormány az Alaptörvény 53. cikk (1) bekezdésében meghatározott hatáskörében az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében Magyarország egész területére veszélyhelyzetet hirdetett ki. Ilyen, az egész magyar jogrendszert, társadalmat és gazdasági környezetet érintő intézkedésre korábban nem volt példa. Az alkotmányos felhatalmazás útján a kormány által megalkotott rendeletek a jogrendszer szinte minden ágában gyors beavatkozásra adnak lehetőséget. Jelen cikk írásakor is él a veszélyhelyzet, legutóbb 2021 decemberében az Országgyűlés 2022. június 1-jéig hosszabbította meg a kormány javaslatára.

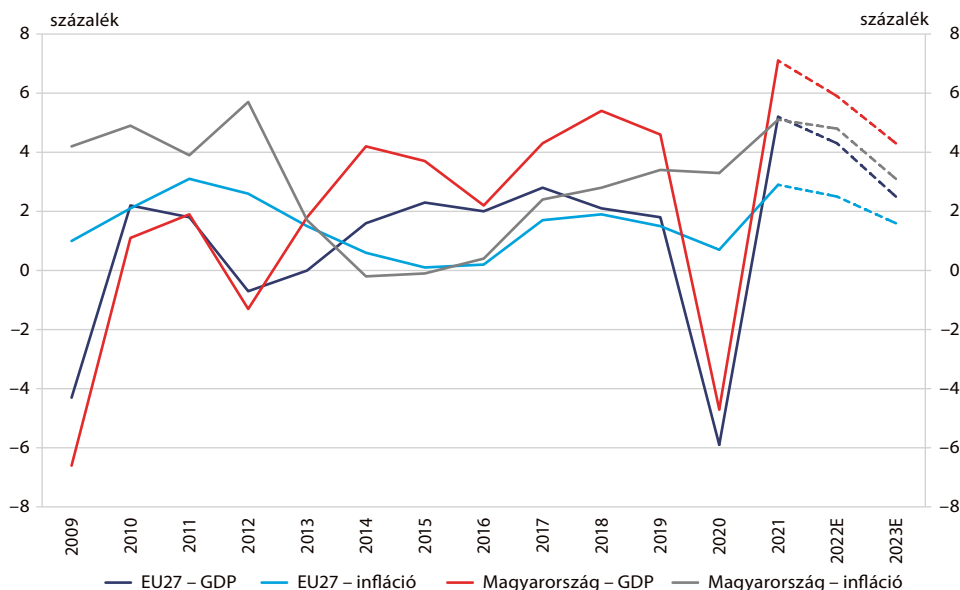
² Ben S. Bernanke: *The Courage to Act. A Memoir of a Crisis and Its Aftermath*. New York, W.W. Norton, 2015.

³ Francis M. Bator: The Anatomy of Market Failure. *The Quarterly Journal of Economics* London, 72. (1958), 3. 351–379.

Makrogazdasági áttekintés

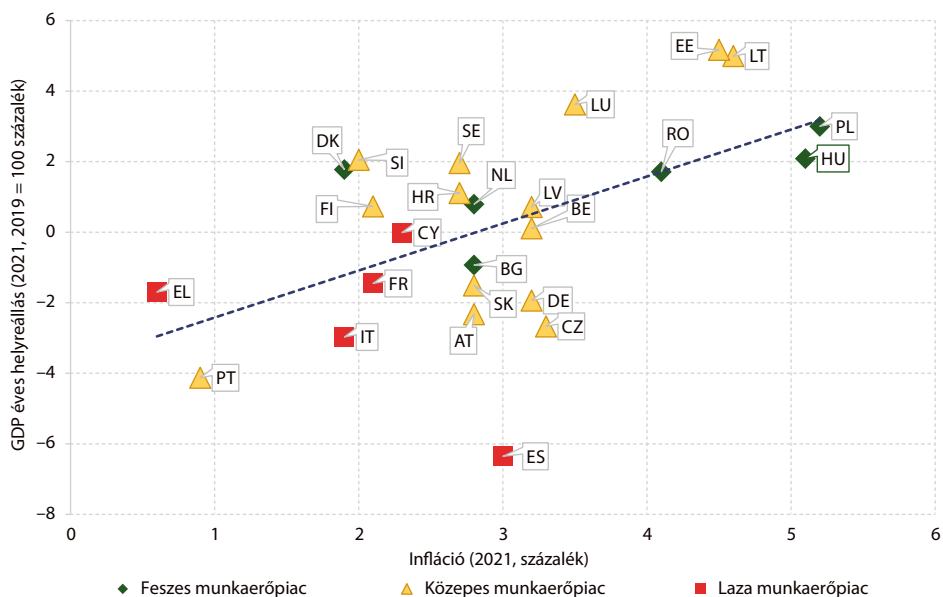
A koronavírus-járvány Magyarországot egy stabil gazdasági környezetben érte, a 2020 előtti 5-6 évben a gazdasági növekedés az Európai Unió átlaga fölött, 4-5 százalékos körüli alakult, az infláció a jegybanki toleranciasávon (3+1 százalékon) belül volt, a foglalkoztatottság magas, a munkanélküliség pedig alacsony volt. Az államadósság és a költségvetési hiány az EU-s országok tekintetében a középmezőnybe tartozott. Emellett rendkívül fontos volt, hogy az elmúlt szűk egy évtizedben a növekedés az egyensúly fenntartása mellett valósult meg, ami folyamatosan mérséklődő államadósságot és stabilan alacsony költségvetési hiányt eredményezett.

Az elmúlt évek stabil növekedése és rendezett költségvetési politikája eredményeként a korábbi válságoktól eltérően, 2019 végén jelentős mozgástér adódott a költségvetés tekintetében. Ez lehetőséget adott arra, hogy a járvány megfékezése és annak káros gazdasági hatásainak csillapítása érdekében az állam gyorsan és érdemben reagálni tudjon. A koronavírus-járvány első hullámának kitörését követően bejelentett, a járvány negatív gazdasági hatásait mérséklő mentőcsomag mérete a 2020-as évben elérte a GDP 28 százalékát. Ez a kiadás a gazdaságvédelmi alapból, a járvány elleni védekezési alapból és a költségvetésen kívüli, hitelkönnyítések, hitelsztönzések tartalmazó pénzügyi intézkedésekből tevődött össze.

1. ábra: A GDP volumenének és az infláció alakulása Magyarországon és az EU átlagában (2009–2023E)
 Forrás: KSH (Statinfo Gazdaságstatisztika, Gazdasági számlák, GDP-termelés, éves), Eurostat: *GDP and main components (output, expenditure and income)*, ([nama_10_gdp](#)) (2021a) és 2022–2023 előrejelzés a Pénzügyminisztérium: *Makrogazdasági és költségvetési előrejelzés 2021–2025* (2021. december) alapján

A GDP a koronavírus-járvány következtében 4,7 százalékkal esett vissza 2020-ban, vagyis az EU-ban tapasztalt 5,9 százalékos mérséklődésnél kisebb visszaesés volt hazánkban. A 2021-es év 7,1 százalékos éves hazai gazdasági növekedése közel 2 százalékponttal haladta meg az EU 5,2 százalékos átlagát, ami egyrészt az alacsony bázisnak, másrészt a megfelelő intézkedések miatti gyors helyreállásnak köszönhető. Az elkövetkező években a piaci várakozások szerint a magyar gazdasági növekedés a válság előtti szint közelébe térhet vissza, és 4-5 százalék körül alakulhat.

2. ábra: Az infláció és a gazdasági helyreállítás kapcsolata az EU-országokban

Forrás: az Eurostat (2021a) i. m.; Eurostat: *Harmonised index of consumer prices – monthly data, (ei_cphi_m)* (2021b); Eurostat: *Unemployment rates by sex, age and citizenship, (lfsq_urgan)* (2021c) adatai alapján a szerző szerkesztése

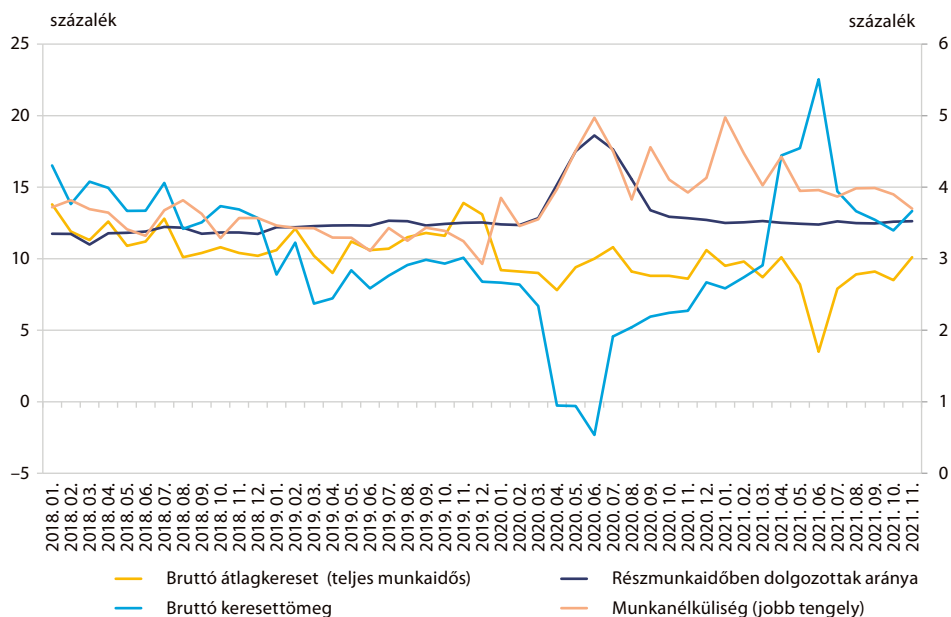
2021 harmadik negyedévében a szezonálisan és naptárhatással igazított adatok alapján Magyarország kibocsátási szintje elérte a koronavírus megjelenése előtti utolsó negyedévben (2019 Q4) tapasztalt egy negyedévi szintet. A gyors gazdasági helyreállítás magas foglalkoztatottság és alacsony munkanélküliség fenntartása mellett tudott megvalósulni.

A gyors gazdasági helyreállásnak – párosulva egy feszes munkaerőpiaccal – az ára az infláció emelkedése lett. Egy empirikus közgazdasági összefüggés a módosított Phillips-görbe, amely az alacsony munkanélküliség szintjét az infláció növekedésével köti össze. Egy másik, legalább ennyire fontos közgazdasági tétel Okun törvénye, amely a kibocsátás és a munkanélküliség között fennálló ellentétes irányú kapcsolatot igazolja.⁴

⁴ Martin F. J. Prachowny: Okun's Law: *Theoretical Foundations and Revised Estimates. The Review of Economics and Statistics*, 75. (1993), 2. 331–336.

E kettő következményeként a munkanélküliség csökkenése és a gazdaság együttes növekedése törvényszerűen az infláció megugrásával jár együtt. Figyelembe véve az európai uniós országok 2021-es munkanélküliségi rátáját, a 2020-as ledolgozott munkaórák számának és az átlagbéreknek a változását, feszes, közepes és laza jelzőkkel látjuk el azoknak a munkaerőpiacait, így a módosított Phillips-görbe összefüggését is igazolhatjuk.

Az EU-s országok éves GDP-jének helyreállása feszes munkaerőpiac fenntartása mellett és a várható inflációs szintjük között a fenti kapcsolathármaszt azonosíthatjuk. Az elmúlt időszakban a kelet-közép-európai régióban – különösen Magyarországon és Lengyelországban – a jegybanki cél feletti inflációt többek között ez is magyarázza.

3. ábra: A bruttó átlagkereset, a keresettömeg éves növekedési üteme, a részmunkaidősök aránya, illetve a munkanélküliség alakulása (éves változás, százalék)

Megjegyzés: Az egészségügyi dolgozók egyszeri juttatásával korrigálva.

Forrás: KSH (Statinfo, Népesség- és társadalomstatisztika, Munkaerő, Keresetek)

A koronavírus-járvány és az abból következő válság egyik leginkább érintett területe a munkaerőpiac volt. Magyarországon a teljes munkaidős átlagkeresetek és a teljes keresettömeg éves növekedési üteme 2020 elejéig együtt mozgott, de a részmunkaidőben foglalkoztatottak arányának növekedése miatt a két mutató elvált egymástól. A 2020 tavaszán bevezetett munkahelyvédelmi intézkedések hatására átmenetileg jelentős növekedés volt megfigyelhető a részmunkaidőben dolgozók arányában, ami a korábbi 12 százalékos szintjéről 19 százalékra növekedett. 2021-ben a részmunkaidősök aránya 12-13 százalékra, vagyis a járvány előtti szintre mérséklődött vissza. A teljes munkaidős átlagkeresetek éves növekedési üteme a válság ellenére is magas, 8-10 százalékos

szinteken maradt (a 2021. nyári bázishatás okozta lassulástól eltekintve). 2020 tavasza előtt a munkanélküliségi ráta tartósan 4 százalék alatti szinten volt, ami a válság hatására 5 százalékgig emelkedett, de 2021 második felére már ismét visszatért a 4 százalék alatti szintekre. Emellett mindenképpen érdemes a foglalkoztatási adatokat röviden elemezni. A koronavírus-járvány miatt a foglalkoztatottság alakulásában drasztikus visszaesés következett be 2020 közepén, ugyanakkor Magyarországnak sikerült 2021 végére annyi munkahelyet teremteni, ahányat a vírus elpusztított. Ennek köszönhetően 2021 végére a foglalkoztatottak száma ismét 4,7 millió főre nőtt.

A Covid-19-járvány okozta gazdasági kihívások

Az egészségügyi ellátórendszer túlterhelésének elkerülése és a járvány terjedésének megfékezése érdekében az országok lezárták határaikat, és hol lelassították, hol pedig meg is állították a munkafolyamatokat. Ennek következtében az ellátási láncokban szakadások következtek be, amire az államnak többek között ellátásbiztonsági intézkedésekkel kellett reagálnia. Az ellátási láncok okozta zavarok jelentős része nem is a koronavírus-járvány megjelenésének évében, hanem 2021-ben jelentkezett. Az ellátási láncok zavarai többek között a nyersanyag- és energiaárak rendkívüli emelkedését vonták maguk után, amire az államnak mindenképpen reagálnia kellett.

A válság kitörésekor megszűnő munkahelyek, a kieső munkabérek a szociális háló újragondolását követelték meg. A rendszerszinten jellemző jövedelemkiesések miatt minél gyorsabb segítséget kellett nyújtani a háztartásoknak és a vállalatoknak egyaránt. Ebből fakadóan a munkahelyek védelmére és a tömeges elbocsátások elkerülésére ugyanúgy koncentrálnia kellett az államnak, mint a (sérült) vállalati szektor szükséges likviditásának biztosítására. A potenciális eszközök széles körűek voltak, és ahogy a következő fejezetben részletesen láthatjuk, Magyarország Kormánya aktívan nyúlt többek között az adópolitikai eszközök mellett a pénzpiaci szabályozáshoz vagy akár a munkaerőpiaci szabályozáshoz is. Összességében kijelenthetjük, hogy a koronavírus-járvány gazdasági hatásai rendkívül széles körűek voltak, és ezen igen eltérő hatások megjelenésének időpontja, lefutási ideje és súlyossága is divergált. Egyes kihívások szinte azonnal jelentkeztek 2020 tavaszán az első igazolt Covid-19-esetek után, de számos kihívással jelenleg, 2022 elején is küzdenie kell a gazdaságnak. A következő alfejezetben bemutatom, hogy az egyes intézkedési területeken milyen jelentősebb súlyú beavatkozással, szabályozással lépett fel az állam ezen kihívások kezelése érdekében.

Egyes intézkedési területek

Habár az állami beavatkozási területek rendkívül széles körűek voltak, alapvetően a kiemelt intézkedéseket hét kategóriába sorolhatjuk: adópolitika, pénzpiaci szabályozás,

ellátásbiztonság, árszabályozás, társadalmi járulékok és állami gondoskodás, munkahelyek védelme és állami beruházások szabályozása.

Adópolitika

A fiskális politika legfőbb eszközének tekinthető az adópolitika. Az adójogszabályok megfelelő szabályozásával az állam a gazdasági szereplők jövedelmi helyzetére érdemben és gyorsan tud hatni, és a magyar kormány aktívan is élt ezzel az eszközzel a koronavírus-járvány okozta gazdasági visszaesés negatív hatásainak tompításakor, illetve a válságból való kilábalás megsegítésekor. Az alábbiakban a háztartások és vállalatok jövedelmi helyzetét befolyásoló legjelentősebb adózási intézkedéseket mutatom be.

Személyi jövedelemadó visszafizetése: 2022-ben minden gyermeket nevelő szülő visszakapja 2021-es szja-befizetését, legfeljebb 809 ezer forintig. Az intézkedésnek köszönhetően több mint 600 milliárd forintot kap vissza nagyjából 1,9 millió gyermeket nevelő dolgozó. Az összevont adóalapba tartozó jövedelmeken kívül az egyszerűsített közteherviselési hozzájárulás (ekho) szerint adózók és a kisadózó vállalkozások tételes adóját (kata) fizető személyek is jogosultak adó-visszatérítésre. Az intézkedés hozzájárul, hogy a koronavírus-járvány okozta gazdasági kilábalásból a magyar családok is részesüljenek. A várakozások szerint a 2022-es év első felében az intézkedés hatására a családok fogyasztása emelkedhet, de egy jelentős része a transzfereknek a családok megtakarításait növeli.

25 év alattiak személyijövedelemadó-mentessége: 2022-től a 25 év alatti fiataloknak nem kell személyi jövedelemadót fizetniük. Ez az intézkedés a 280 ezer fiatal dolgozó számára 22 százalékos többletet jelent a nettó bérükben, évente közel félmillió forintot hagyva náluk. Az adómentességnek köszönhetően évente 130-150 milliárd forint többletforrás maradhat a fiataloknál, így nő a családalapítás előtt álló fiatalok anyagi mozgástere és a munkavállalási esélye is. Magyarország mellett korábban Lengyelországban történt hasonló szabályozás.

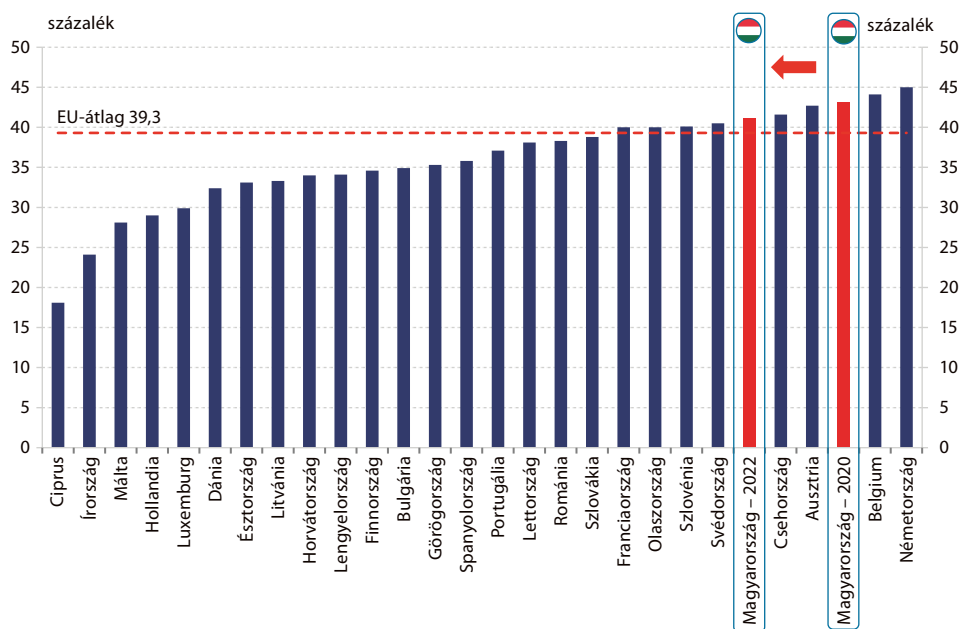
Általános forgalmi adó csökkentése: 2021-től ismét 5 százalékra csökkent az új építésű ingatlanok áfakulcsa 27 százalékról, továbbá még ez is visszaigényelhető azok számára, akik családi otthonteremtési kedvezménnyel (csok) vásárolják az ingatlant. Az építőipar mellett a vendéglátószektort is érintette az áfacsökkentés, hiszen az elvitelre, házhoz szállításra készített ételek áfakulcsa is az éttermi helyben fogyasztáshoz hasonlóan 5 százalékra mérséklődött 2020-ban. A vendéglátóipar az egyik leginkább sérülékeny szektorrá vált a bezárások miatt, így az áfacsökkentés hozzájárult számos vendéglátóipari egység további működésének fennmaradásához.

Helyi iparüzési adó (hipa) felezése: 2021-ben és 2022-ben is a kkv-k helyi iparüzési adóját felezték, vagyis a korábbi 0–2 százalékos sávról 0–1 százalékra csökkent az adókulcs. Az adócsökkentésnek köszönhetően több mint 400 ezer vállalkozásnál évente 150 milliárd forint marad, ezzel is segítve a hazai vállalkozások működését. Ezzel az adópolitikai eszközzel egy széles körű segítségnyújtás történt a hazai kkv-szektor számára.

Turizmusfejlesztési hozzájárulás eltörlése: Az ágazat egyes szereplői 2020 márciusától, több hosszabbítást követően 2021 végéig mentesültek a turizmusfejlesztési hozzájárulás alól, ezzel segítve a koronavírus-válság által egyik legjobban sújtott turisztikai ágazatot.

A legsúlyosabban érintett ágazatokban a munkáltatói adók és járulékok megfizetése alóli mentesség: A TEÁOR-kódokkal körülhatárolt ágazatokban főtevékenység-szerűen működő foglalkoztatók (többek között vendéglátás, szálláshely-szolgáltatás, műsor-összeállítás, műsorszolgáltatás, utazásközvetítés) mentesültek a szociális hozzájárulási adó és szakképzési hozzájárulás fizetési kötelezettsége alól, 2020-ban és 2021-ben is volt ilyen időszak.

Katakedvezmények és a kisvállalati adó (kiva) csökkentése: A kata szerint adózók egyes szolgáltatások (TEÁOR-kód alapján 56 alszektor) esetén mentesültek az adófizetés alól 2020-ban és 2021-ben is több hónapon keresztül. A kiva adózást választó vállalkozások (50 fő alatti foglalkoztatotti számmal rendelkező vállalkozások számára elérhető adózási forma) szintén mentesültek 2020-ban és 2021-ben is több hónapon keresztül az adófizetés alól, sőt 2022 januárjában az adómérték is csökkent, és mindössze 10 százalékos adó terheli az érintett vállalatokat.

4. ábra: Az egyedülálló, átlagbért kereső személy adóékének nemzetközi összehasonlítása (2020, munkaerőköltség százaléka)

Forrás: Eurostat: *Tax wedge on labour costs, (earn_nt_taxwedge)* (2020)

Munkáltatói terhek csökkentése: Miután 2022-ben a minimálbér 200 ezer forintra, a garantált bérminimum pedig 260 ezer forintra emelkedett, a munkáltatói szakszerve-

zetekkel való tárgyalások eredményeképpen jelentős járulékcsoökkentéssel kompenzálta a munkaadói oldalt a kormány. 2022. január 1-jétől jelentős, összesen négy százalékponttal csökken a munkáltatói teher: eltörölték az 1,5 százalékos szakképzési hozzájárulást, és 13 százalékra csökkent a szociális hozzájárulási adó. *Az intézkedés hozzájárult, hogy az EU-ban még mindig magas magyar adóék mérséklődjön: hazánkban az adóék 2011 óta folyamatosan csökken, 2020 júliusában 43,2 százalékra, 2022 januárjától pedig 41,2 százalékra csökkent az átlagbért kereső személyek esetében.* Az adóék mértéke a gyermeket nevelő családok esetében nagyobb mértékben csökkent az elmúlt 10 évben, és EU-s szinten is alacsonynak számít.

Pénzpiaci szabályozás

A gazdasági folyamatok gördülékeny működéséhez elengedhetetlen, hogy a bankrendszer képes legyen ellátni megfelelő likviditással a gazdaságot. A hitelezés egyik legsarkalatosabb problémája a bizonytalanság, hogy a kihelyezett likviditást az adós vissza tudja-e fizetni időben. A járvány törvényszerűen növelte ezt a fajta bizonytalanságot a kieső jövedelmek és a gazdasági lassulás miatt. Amennyiben a bankrendszer hitelezése leáll, akkor a gazdaság likviditása kiszárad, ezzel egy öngerjesztő gazdasági lassulás, egy válság esetén pedig recessziót okozó folyamat alakulhat ki. A felelős gazdaságpolitika legoptimálisabb döntése egy ilyen helyzetben, hogy megőrzi a piaci szereplők fizetőképességét, hogy a gazdaságot mozgásban tudja tartani ezzel.

Moratórium bevezetése: A hiteltörlesztési moratórium szükségességét a járvány következményeként kieső jövedelmek indokolták, ami egyaránt érintette a vállalkozásokat és a háztartásokat. A magyar kormány ezért elsőként a teljes lakosságra és vállalati szektorra hiteltörlesztési moratóriumot vezetett be. A moratórium lehetőséget adott arra a magyar embereknek és a hazai vállalkozásoknak, hogy ne kelljen a hitelek után a törlesztőrészeket fizetni. Az intézkedés átmenetileg több ezermilliárd forint törlesztése alól mentesítette a résztvevőket a legnehezebb időszakban. Ha nincs ez a lehetőség, akkor sokan felérték volna a tartalékaikat, a megtakarított pénzüket, sokaknak pedig az otthonuk is veszélybe került volna. A járvány utáni étellel kapcsolatos nemzeti konzultáció kérdései között a moratóriumra vonatkozó kérdés válaszaiból kiderült, hogy a magyar emberek ezt jelentős segítségnek találták. A konzultáció keretében mindenki elmondhatta a véleményét a legfontosabb kérdésekről, többek között a hiteltörlesztési moratórium meghosszabbításáról is. A mintegy 1,4 millió válaszadó több mint 90 százaléka (közel 1,3 millió fő) szerint a hiteltörlesztési moratóriumot a rászorulóknak számára meg kellett hosszabbítani. A kormány döntése értelmében ezért a hiteltörlesztési moratóriumot 2022. június 30-ig meghosszabbították, de november 1-je után már csak azok maradhattak bent, akik bejelentkeztek, viszont csak a rászorultak voltak jogosultak erre. Ez azt jelenti, hogy a gyermeket nevelő szülőknek, a nyugdíjasoknak, a regisztrált álláskeresőknek, a közfoglalkoztatottaknak, valamint azoknak, akiknek a koronavírus-járvány következtében a jövedelme tartósan lecsökkent, bejelentkezés esetén továbbra sem kell

törlesztőrészletet fizetniük 2022. június 30-ig. Ezen rászoruló csoportokban több mint 800 ezer lakossági ügyfél lehet érintett, akik továbbra is jogosultak lesznek a moratórium igénybevételére. Valamint azokra a vállalkozásokra is vonatkozik ez a lehetőség, amelyek árbevétele a járvány kitörése óta 25 százalékkal csökkent.

A lakossági hitelkártyák és a folyószámlahitelek esetében, ahol a bankok sok esetben továbbra is jelentős kamatokat számítottak fel a hiteltörlesztési moratóriumban lévő ügyfeleknél, ott újra közbeavatkozott a szabályalkotó. Ezeknél a hitelszerződéseknel a magasabb kamat helyett a személyi kölcsönökre jellemző alacsonyabb, a hiteltörlesztési moratórium bevezetése előtti 11,99 százalékos kamatokat kell majd megfizetni. A kamatkülönbözettel a hitelintézetek elszámolnak az adósokkal. Az elszámolás a már visszafizetett tartozásokra is megtörtént, így több mint 100 milliárd forintos hitelkártya- és folyószámlahitel-állományt érínthetett. Az elszámolásnak köszönhetően 20-25 milliárd forintot kapott vissza több mint 700 ezer darab hitelre 500 ezer ügyfél.

A hiteltörlesztési moratórium első szakaszában 1,5 millió lakossági és 50 ezer vállalati ügyfél vett részt, aminek köszönhetően 2021. június 30-ig 1500 milliárd forint maradt a családoknál és 2200 milliárd forint a vállalkozásoknál, azaz összesen 3700 milliárd forint törlesztőrészlet megfizetése alól mentesültek, amikor az elhúzódó járvány miatt sokan kerülhettek nehéz helyzetbe.

1. táblázat: A hiteltörlesztési moratórium első szakaszában részt vevők száma és aránya

	Moratóriumra jogosult ügyfelek száma	Moratóriumot igénybe vevő ügyfelek száma	Moratóriumot igénybe vevők aránya (ügyfél)	Moratóriumra jogosult hitelek volume (milliárd forint)	Moratóriumot igénybe vevők volumene (milliárd forint)	Moratóriumot igénybe vevők aránya (volumen)
Család	2,6 millió	1,5 millió	57,6%	6 500	3 700	57,0%
Vállalat	100 ezer	50 ezer	50,0%	10 300	4 500	43,0%
Összesen	2,7 millió	1,55 millió	57,4%	16 800	8 200	48,8%

Forrás: MNB

Széchenyi Pihenőkártya (SZÉP-kártya): A kormány 2020 áprilisában a hazai turizmusnak a járvány után történő élénkítése érdekében szociális hozzájárulási adómentessé tette a SZÉP-kártya-juttatásokat, és megemelte a rekreációs keretösszeget 800 ezer forintra a versenyszférában és 400 ezer forintra a közszférában. 2021-ben ismét az emelt keretösszegig, kedvezményes adózás mellett volt nyújtható SZÉP-kártya-juttatás a munkavállalóknak. 2021. április 25-től az alszámlák közötti átjárhatóságot is megteremtette az állam, azaz bármelyik számlán lévő összeg felhasználhatóvá vált tetszőleges szolgáltatásra. Emellett a kormány megteremtette annak lehetőségét, hogy a vendéglátás alszámláról 2022. február 1-jétől 2022. május 31-ig lehet hideg élelmiszer is vásárolni. Ugyanakkor mivel az alszámlák (szálláshely, vendéglátás és szabadidő zsebek) közötti átjárhatóság 2022. december 31-ig megmarad, ezért valójában mindegyik alszámláról lehet hideg élelmiszer vásárolni (május végéig). Természetesen a korábban célként kijelölt szolgál-

tatások (szálláshely-, vendéglátás- és szabadidő-szolgáltatások) vásárlása továbbra is zavartalanul minden alszámláról megvalósítható.

Emelkedő kamatkörnyezet negatív hatásainak tompítása – a kamatstop-intézkedés: A jegybanki kamatemelések hatására a változó kamatozású hiteleket befolyásoló referenciakamatok jelentősen emelkednek, a leggyakrabban használt 3 havi BUBOR a 2021. júniusi 1 százalék körüli szintről 4 százalék körüli szintre nőtt 2021. december közepére. A lakossági jelzáloghitel-állomány 35 százaléka (2070 milliárd forint, 473,5 ezer szerződés) 1 éven belül átárazódó hitel, vagyis a referenciakamatok emelkedése ezen hiteleknel a törlesztőrészek emelkedését vonja maga után. A kormány úgy döntött, hogy – teljes hiteldíjmutatóra (THM) vonatkozó – kamatstopot vezet be a lakossági jelzáloghitelek esetében 2022. január 1-jei hatállyal. Az intézkedés hatálya a koronavírus-világjárvány elleni védekezésről szóló 2021. évi I. törvény hatályvesztéséig él, vagyis 2022. júniusig (fél év). Az október végétől felgyorsult, valamint az elkövetkező hónapokban esetleg megvalósuló kamatemelkedések hatása ellen nyújt védelmet az intézkedés. Az intézkedés hozzájárul ahhoz, hogy az érintett hitelek törlesztőrészei nem nőnek, hanem csökkennek, hiszen a kamatstop megvéd a piacon tapasztalható kamatemelkedéstől. Ha a piacon érvényes kamatok határoznák meg az új referenciakamatok szintjét az átárazódáskor, akkor a családok jelzáloghiteleinél érdemben magasabb törlesztőrészek alakulhatnának ki annál, mint amit a kamatstop bevezetésével érzékelnek. Átlagosan egy háztartásnál havi 11 ezer forint törlesztőrészlet-csökkenést jelenthet (20-25 százalékos emelkedés), ami fél évre számítva 66 ezer forint. 473,5 ezer szerződést figyelembe véve fél év alatt 30 milliárd forintot tesz ki, ennyi pénz marad a családok zsebében.

Állami garanciaprogramok: A pandémiás helyzet okozta gazdasági problémák enyhítését célzó, 2020-ban indított Garantiqa Krízis Garanciaprogram keretében a hazai kkv-k külső forrásbevonásához a Garantiqa Zrt. nyújtott kezességet. Ennek eredményeképpen a kkv-szektor hitelállománya 2021 nyarának végére elérte az 1270 milliárd forintot, a társaság teljes kezességvállalási portfóliójához kapcsolódó hitelek állománya pedig megközelítette a 2200 milliárdot. A pandémiás helyzetben, illetve a gazdaság újraindításában a Garantiqa szerepe jelentősnek tekinthető, 2021 végére körülbelül minden harmadik hazai kkv-hitel mögött a Garantiqa kedvezményes, állami háttérű kezességvállalása állt. A Garantiqa Krízis Garanciaprogram keretében 2021 végéig 29 ezer hazai mikro-, kis- és közepes vállalkozás jutott forráshoz, célzott módon segítve a likviditáshoz való hozzáférést, valamint a beruházásaik megvalósítását. A Garantiqa 2021 augusztus végi kezességvállalási portfóliója közel 62 ezer szerződést tartalmazott, ami 45 ezernél is több hazai vállalkozás finanszírozását segítette elő.

Államilag támogatott hitelprogramok: A járvány következtében likviditási nehézséggel küzdő vállalkozások megsegítésére számos államilag támogatott hitelkonstrukció jött létre. Ezek eltérőek voltak mind a megcélzott vállalati kör, mind a felhasználási célok tekintetében.

- *Beruházási hitelek* támogatására a KAVOSZ életre hívta a Széchenyi Beruházási Hitel GO!-t, az Agrár Széchenyi Beruházási Hitel GO!-t, Széchenyi Mikrohitel Konstrukciót, a Külgazdasági és Külügyminisztérium az EXIM Fordulatot

és az EXIM Kishitel Programot, illetve a Magyar Fejlesztési Bank bevezette a kkv-k technológiai célú hiteltermékét.

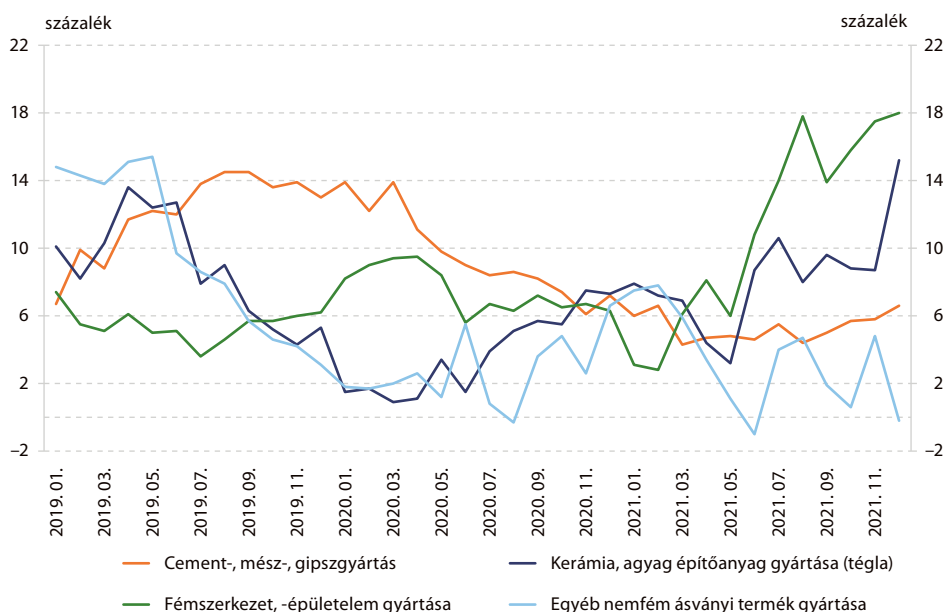
- *Forgóeszközhitel*ek támogatására létrejött az EXIM Jövő Exportőrei, a Széchenyi Likviditási Hitel GO!, az MFB Agrár Forgóeszköz Hitelprogram 2020, az MFB TÉSZ Forgóeszköz Hitelprogram 2020, az MFB Élelmiszeripari Forgóeszköz Hitelprogram 2020, a Kamatmentes Újraindítási Gyorskölcsön, a KKV technológiai HP – forgóeszközhitel, az MFB Versenyképességi Hitelprogram – forgóeszközhitel hitelkonstrukciók, illetve az MNB NHP programja is egyaránt támogatta ezt a célt.
- *Folyószámlahitelek* támogatására megalakult a Széchenyi Kártya Folyószámlahitel Klasszik és GO!, az Agrár Széchenyi Folyószámlahitel, illetve a Széchenyi Turisztikai Kártya GO!.
- *Többcélű hitelként* létrejött az MFB Krízis Hitel és az MFB Krízis Hitel Plusz, az MFB Versenyképességi Hitelprogram – beruházási, akvizíciós és hitelkiváltó hitel, valamint az MFB Gazdaság Újjáépítési Hitel Program. Emellett természetesen a kkv-szektor legjelentősebb hitelprogramját is érdemes megemlíteni, a 2020 tavaszán az MNB által elindított Növekedési Hitelprogram Hajrá!, amely a korábbi NHP-szakaszokat meghaladó mértékű likviditással látta el a szektort.
- *Lízingcélok* támogatására pedig a Széchenyi Újraindítási Lízingkonstrukciót és a Széchenyi Lízing GO!-t hívta életre a KAVOSZ.

Diákhitel Plusz: A Magyar Fejlesztési Bankhoz tartozó Diákhitel Központ az Országgyűlés döntése alapján, a pandémia miatt kialakult gazdasági nehézségek és a munkaerőpiaci turbulenciák mérséklése érdekében 2020. május 1-jétől elérhetővé tette a felsőoktatási hallgatók számára a maximum félmillió forintos, teljesen kamatmentes Diákhitel Pluszt. 2021 szeptemberéig bezárólag a Diákhitel Plusz kamatmentes hitelt mintegy 40 ezer hallgató vette igénybe. A távoktatásra való átálláshoz szükséges elektronikai eszközök finanszírozására is lehetett költeni a hitelt, ami jelentős segítséget nyújtott a diákok számára.

Mikro- és makroprudenciális szabályok: A pénzpiacokon megjelenő túlzott likviditás kezelése érdekében az MNB a devizaegyensúlyi mutatóra (DEM) és a devizafinanszírozás megfelelési mutatóra (DMM) vonatkozó szabályozását átmenetileg szigorította 2020 szeptemberéig. A DEM-követelmény 2016 óta hatályos, és az eszközök és források közötti denominációs eltérés mértékét maximálja a mérlegfőösszeg arányában. Az eszköz célja a túlzott denominációs eltérésből és a mérlegen kívüli instrumentumokra való túlzott mértékű ráutaltságból eredő kockázatok csökkentése. A jelzáloghitel-finanszírozás megfelelési mutató (JMM) számításában alkalmazott keresztfinanszírozási korlátozó szabályokat átmenetileg felfüggesztették a pénzpiaci bizonytalanságok hatásainak enyhítése érdekében. A JMM azt határozza meg, hogy a jelzáloghitelek mögé hány százalékban kell hogy hosszú forrás kerüljön, ami lehet jelzáloglevél vagy egyéb hosszú lejáratú instrumentum.

Ellátásbiztonság

Az építőanyag-ipari termékek hiánya és áremelkedése jelentősen megnehezítette az építőipari tevékenységeket, így mind a háztartások otthonépítési és -felújítási munkái, mind az állami és beruházási munkálatok során sok esetben szűkös kínálattal és hirtelen emelkedő, magas árakkal szembesülhettünk. Egyes szakágazatok (fémszerkezetgyártó szektor, téglagyártás) termelési költségei rendkívül emelkedtek 2021-ben, ami az általuk előállított termékek árnövekedését és egyes esetekben áruhiányát idézte elő. A termelési költségek emelkedése mellett a piacszerkezeti problémák is az árak emelkedésének irányába hatottak. A kínálati problémák és a nem versenyszerű árak megszüntetésének érdekében az állam többértékes szabályozást vezetett be.

5. ábra: Építőipari termelői árindexek alakulása Magyarországon (2019–2021)

Forrás: KSH (Statinfo, Gazdaságstatisztika, Árak, Ipari termelői árak)

Kiegészítő bányajáradék egyes szakágazatokban: Az utóbbi években felpörgött építőipar erős keresletet támasztott az alapanyagok piacára, a járvány okozta ellátási láncok zavarának együttes hatásaként száguldó ütemben emelkedtek az építőipari alapanyagok árai. Az áremelkedés megfékezése érdekében az államnak be kellett avatkoznia az építőipari nyers- és alapanyag-kitermelés folyamataiba. Elsőként a piaci viszonyok által nem indokolható áremelések vonták magukra a versenyhatóság figyelmét. Ennek eredményeképpen bevezették a kiegészítő bányajáradék intézményét, ami a korábbi években a 3 milliárd forintot meghaladó árbevételt elérő (jelentős piaci szereplőnek számító), illetve a meghatározott négy TEÁOR-kód szerinti főtevékenységű bányavállalatokra

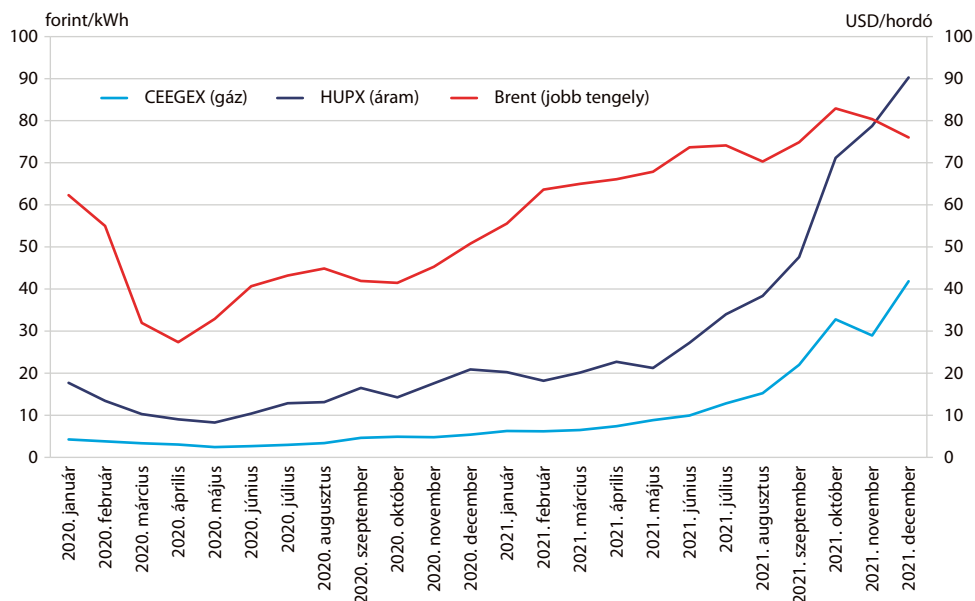
vonatkozott, amennyiben a nyersanyag-értékesítési árak meghaladta a Szabályozott Tevékenységek Felügyeleti Hatósága elnöke által rendeletben meghatározott egységárat. A bányajáradék megfizetésére kötelezetteknek az általuk kitermelt vagy feldolgozott, építési alapanyagként szolgáló osztályozott homok, osztályozott kavics, osztályozott homokos kavics, természetes homokos kavics, cement – általános forgalmi adó nélkül számított – áron felüli értékesítése esetén a tényleges árbevétel, az értékesített mennyiség és a hatóságok által megszabott ár alapján megállapított árbevétel különbségének 90 százalékát kiegészítő bányajáradékként kell fizetniük.

Exportregisztrációs kötelezettség: Az építőanyagok exportjának lassítása céljából az acél- és vasipari termékek, homok, kő, kavics és sóder, szigetelőanyagok kivételét regisztrációhoz és előzetes kiviteli engedélyhez kötötte az állam. Az intézkedések következményeként az áremelkedés lelassult, illetve az építési alapanyagok hazai kínálata is biztosítva lett.

Árszabályozás

2020 második negyedévétől kezdve a járvány miatti lezárások és gazdasági visszaesés következtében jelentősen csökkent az energiahordozók iránti igény a világban. A 2020-tól részben, majd 2021 tavaszától megszűnő korlátozások és a gazdaságok újraindítása következtében folyamatosan nőttek a nyersanyag-, energia- és alapanyagárak. Így a járvány csak átmenetileg eredményezett nyersanyag- és energiaár-csökkenést, mi több, az erőteljes gazdaságélénkítési intézkedések hatására az áremelkedés üteme még fel is gyorsult. 2021 második felében már az államok többsége érdemi beavatkozások mellett döntött, hogy a jelentős árnövekedés hatásait tompítsák. Magyarországon a lakosság már védve volt a rezsicsökkentés miatt, így elsősorban az üzemanyagár-növekedéssel szemben, illetve a vállalatokat érintő emelkedő energiaárak ellen volt szükséges intézkedni.

Üzemanyagárak maximalizálása: 2021. november 15-től hatályba lépett a döntés, amely szerint a hatóságilag megszabott 480 forintos literenkénti áron lehet hozzájutni a 95-ös benzinhoz és a – nem prémium – gázolajhoz. A 6 hónapos időtartamig maximalizált árakra az üzemanyagárak rendkívüli mértékű drágulása miatt volt szükség. 2021 közepén 450 forint környékén mozogtak az árak, öszre pedig elérkezett az 500 forint feletti ár a kutakon. Ennek az árnak hozzávetőlegesen a 6-7 százaléka a kiskereskedelmi haszonkulcsból adódott. Ez azt jelentette, hogy a nagykereskedelmi árhoz képest körülbelül 30-35 forinttal drágította meg a kiskereskedő a nem prémium üzemanyagok árát november közepén. Ebből adódott, hogy a kiskereskedelmi margin csökkentésével – de nem a teljes lenullázásával – elérhető 480 forintos benzin- és gázolajár átmenetileg jelentős segítséget jelenthetett a gazdasági szereplőknek, miközben a benzinkutak is működni tudnak.

6. ábra: A magyar piaci áram, a gáz és a Brent árának alakulása (2020–2021)

Forrás: a Ceegeex.hu (Piaci adatok, másnapi), HUPX.hu (Piaci adatok, Másnapi piaci adatok), Yahoo.com (Brent) adatai alapján a szerző szerkesztése

A kis- és középvállalati szektor egyetemes villamosenergia-szolgáltatásba való belépése:
A 2021. december 5-én hatályba lépett rendelet szerint a legfeljebb 10 főt foglalkoztató és legfeljebb 4 milliárd forintos árbevétellel vagy mérlegfőösszeggel rendelkező kkv-k számára egyetemes szolgáltatón keresztüli kedvezményes, rezsicsökkentett áramvásárlási lehetőségét biztosított az állam. Korábban – természetesen a lakossági szereplők mellett – a villamos energiáról szóló törvény (VET) alapján kizárólag a költségvetési szervek, a helyi önkormányzatok és ezek közfeladatát ellátó költségvetési intézményei, az egyházi jogi személyek az általuk ellátott közfeladathoz kapcsolódóan, valamint a közfeladatot ellátó alapítványi fenntartású intézmények voltak jogosultak egyetemes szolgáltatásra, így tehát a vállalkozások nem. Az intézkedés mintegy 33 ezer vállalkozást érinthet, amelyek a jogszabály értelmében 2022. június végéig kedvezményesen vásárolhatnak áramot.

Társadalmi járulékok – állami gondoskodás

A koronavírus-járványhelyzet és a gazdasági visszaesés egyes társadalmi csoportokat különösen negatívan érintett 2020-ban és 2021-ben. Az ilyen társadalmi csoportok közül mindenképpen kiemelhetők a nyugdíjasok és a gyermeket nevelő családok. Egy felelős szabályozói állam számára mindenképpen célszerű az ilyen társadalmi feszültségeket megakadályozni, és egyenlő esélyeket teremtenie a jövedelmek újraelosztásával (redisz-

ribúció), ami megvalósítható akár állami támogatásokkal, transzferekkel, adókonnyítéssal. A magyar gazdaságpolitika alappillére a munkaalapú társadalom, a családválalás támogatása, és hogy a gazdasági növekedésből a társadalom egésze részesüljön. Ezt az értékrendet képviselte a járvány alatt is a kormány, jutalmazta a „frontvonalon” dolgozókat, segítette a családokat, támogatta a nyugdíjasokat.

Nyugdíjszerű ellátások növelése: Magyarországon a koronavírus-járvány negatív hatásainak tompítása érdekében rendkívül fontossá vált a sérülékeny társadalmi csoportok védelme. Ilyen társadalmi csoportnak tekinthetjük a nyugdíjasokat is, akik számára a koronavírus okozta megváltozott élethelyzet különösen nehéz időket okozott. A gazdasági válságból való gyors kilábalás ugyanakkor lehetőséget teremtett rá, hogy jelentősen emelkedjenek a nyugdíjkifizetések a 2021-es és az azt követő években különböző jogcímenek. A 13. havi nyugdíj visszaépítéséről már korábban döntött a kormány, azonban 2021 végén az a döntés született, hogy a nyugdíjasok és a nyugdíjszerű ellátásban részesülők már 2022 februárjában teljes összegben kapják meg a tizenharmadik havi nyugdíjat és a tizenharmadik havi ellátást.

A nyugdíjak reálértékének megtartását mindig szem előtt tartja a kormány. 2021 januárjában a költségvetési törvényben szereplő várható inflációval, vagyis 3 százalékkal emelkedtek a nyugdíjak, azonban az év során tapasztalt magas infláció miatt év közben, júniusban már megtörtént a nyugdíjak 0,6 százalékkal történő kiigazítása, majd az év vége felé, novemberben ismét 1,2 százalékkal (összesen így 4,8 százalékkal emelkedtek a rendszeres nyugdíjkifizetések 2021-ben). A nyugdíjkorrekció miatti kiigazítás mindig beépül a rendszeres nyugdíjakba, így 2021 végére az átlagnyugdíj értéke már 150 ezer forint közelébe emelkedett. A nyugdíjasok a nyugdíjprémium és nyugdíjkorrekció miatti többletjövedelmüket 2021 novemberében együtt kapták meg a rendszeres nyugdíjon felül, ami jelentős segítséget jelentett. A 2020 végi átlagnyugdíjhoz képest, ha az összes nyugdíjkifizetést számba vesszük (13. havi első heti kifizetése, nyugdíjprémium és korrekció), 11,6 százalékkal nőtt 2021-ben az átlagnyugdíj.

Egészségügyi dolgozók egyszeri bérkiegészítése és az orvosi bérrendezés: Az egészségügyi és egészségügyben dolgozóknak a veszélyhelyzet során nyújtott többletmunkájuk elismeréseként fejenként bruttó 500 ezer forint egyszeri kifizetést biztosított a magyar kormány. 2020 októberében történelmi jelentőségű döntés született a kormány és a Magyar Orvosi Kamara között, amely szerint az orvosok bérét egy szakmai alapon meghatározott bértábla fogja meghatározni. Mindez hozzájárul, hogy egy fenntartható, átlátható egészségügyi rendszer alakuljon ki, amiben a hálapénz felszámolása akár teljesen megvalósulhat.

Fegyverpénz kifizetésének előrehozása: A 2023-ban esedékes, rendvédelmi dolgozóknak szánt, egyösszegű hathavi fizetéssel egyenértékű prémiumot a magyar kormány döntése szerint 2022 februárjában fizetik ki a pandémia alatt nyújtott többletmunkájuk honorálásaképpen. A hathavi bérnek megfelelő fegyverpénz a katonáknak, rendőröknek, büntetés-végrehajtásban dolgozóknak jár háromévente, a fegyverpénznek nincs felső határa, az intézkedés mérete mintegy 178 milliárd forint.

Gyermekgondozási díj (gyed) és gyermekgondozást segítő ellátás (gyes) meghosszabbítása: A járvány miatt az iskolák átálltak a digitális működésre, és az óvodák is bezártak, csak ügyeletet biztosítottak kiemelten szükséges esetben. Ez komoly megterhelést, hétköznapi problémákat jelentett a családoknak. Ennek a problémának a leküzdésében a kormány úgy döntött 2020 márciusában, hogy akiknek ebben az időszakban járna le a gyes, gyed vagy a gyermeknevelési támogatásra (gyet) jogosultsága, azoknak ezeket a juttatásokat automatikusan meghosszabbítják a veszélyhelyzet végéig.

Családi otthonteremtési kedvezmény és otthonfelújítási támogatás: A gyermeket nevelő családok lakhatási körülményeinek javítása, a hazai lakásállomány megújulásának ösztönzése és az építőipari ágazat fehéritése érdekében a központi költségvetésből vissza nem térítendő lakáscélú állami támogatásként otthonfelújítási támogatás vehető igénybe maximum 3 millió forint keretösszeggel 2021. január 1-je óta. Mindez a korábban már létező családi otthonteremtési kedvezmény (csok) egy gyakorlatias kiegészítése, amely a magyar kormány egyik legfontosabb célját szolgálja, a magyar családok boldogulását Magyarországon. A családi otthonteremtési kedvezmény a gyermeket nevelő vagy válláló családok részére biztosít vissza nem térítendő állami támogatást, új otthon vásárlására, építésére vagy használt otthon vásárlására, bővítésére, korszerűsítésére.

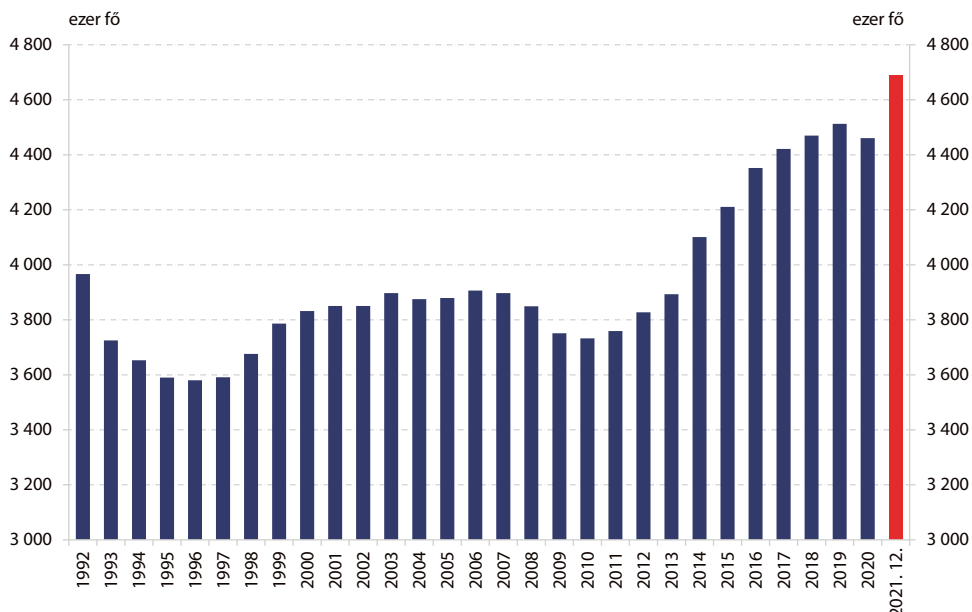
Munkahelyek védelme és a bérnövekedés megtartása

A jelentős ösztönző csomagok egyik elsődleges célja volt a munkaerőpiac megvédése, a munkanélküliség minimalizálása és a foglalkoztatottság maximalizálása. Magyarország gazdaságpolitikájának az egyik alappillére a munkaalapú gazdaság, így központi figyelmet kaptak a munkáltatók a működésük megkönnyítése érdekében. Számos adózási könnyítéssel, ágazati adócsökkentéssel és elengedéssel jelentős támogatást kaptak a foglalkoztatók a kormánytól, ami a munkaerőpiaci támogatásokkal (*Kurzarbeit*, ágazati bértámogatás) együtt a munkaerőpiac erősödését segítette elő. 2021 közepére a rendszerváltás óta legmagasabb foglalkoztatottsági szintet sikerült elérnie Magyarországnak.

Kurzarbeit: A veszélyhelyzet idején történő csökkentett munkaidős foglalkoztatásnak a gazdaságvédelmi akcióterv keretében történő támogatásáról című rendeletben, 2020 áprilisában a kormány három hónapos támogatási időtartamban, az alapbér személyi jövedelemadóval és egyéni járulékkal csökkentett összegének a kieső munkaidővel arányos részének 70 százalékában határozta meg a kieső bérek után járó támogatás mértékét.

Ágazati bértámogatások: Ágazati bértámogatással segítette a kormány a vendéglátás és szabadidő ágazatban működő vállalkozásokat és az ott dolgozókat 2020. november 11-étől. A program kedvezményezettjei köre 2020. decembertől kibővült az utazásszervezőkre és -közvetítőkre, a szálláshely-szolgáltatás tevékenységet végzőkre is. Az ágazati bértámogatás keretében mintegy 30 ezer cég kért állami segítséget 180 ezer munkavállalója megtartásához. A járvány miatt a legnehezebb helyzetbe került szektorok – elsősorban a turizmus és a vendéglátás – cégeinek talpon maradásához járult hozzá a program. A program keretében a támogatott munkavállalók bérének felét térítették meg a min-

denkori minimálbér másfélszereséig, továbbá az állam a járulékokat is elengedte, ezzel a munkabér mintegy kétharmadát támogatták. A program 2021. május 31-ével ért véget.

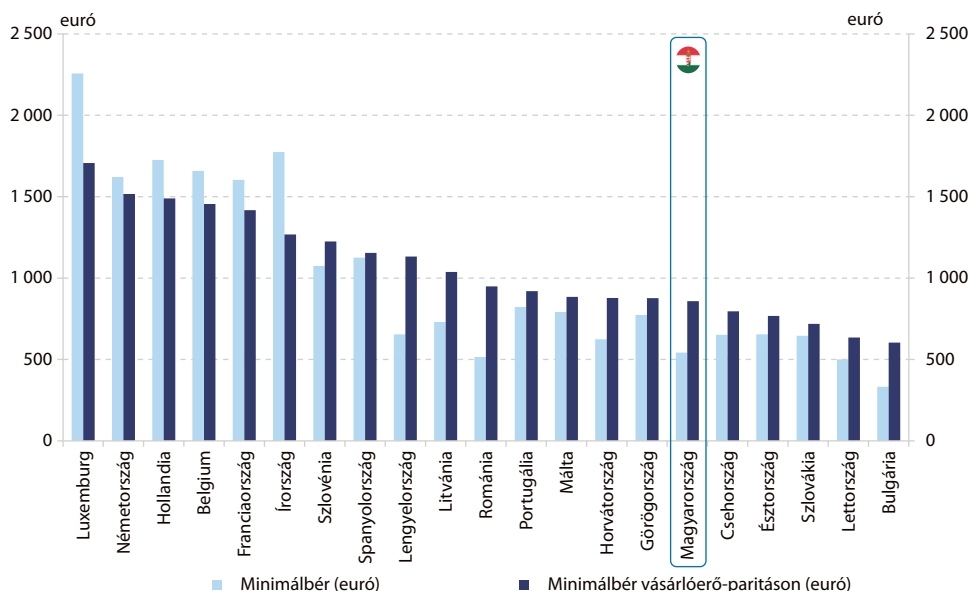
7. ábra: Foglalkoztatottság alakulása Magyarországon (1992–2021)

Forrás: KSH (Statinfo, Népesség- és társadalomstatisztika, Munkaerő, Munkaerőpiaci részvétel)

Ágazati béremelések: A közszférában átfogó béremelési programokat hajtott végre a kormány az elmúlt években, és 2022. januártól tovább emelkedett az ápolók, az orvosok, a szociális, a bölcsődei, kulturális, a rendvédelmi dolgozók és a pedagógusok bére. Az egészségügy mellett a szociális és kulturális szférában egyaránt jelentős bérfelértékelés lesz látható 2022-ben. A kormány döntése értelmében az egészségügyi szakdolgozók 2022. január elsejétől 21 százalékos béremelést kaptak, a 2022-ben befejeződő többlépcsős béremelésnek köszönhetően a szakdolgozói alaphérek összesen 72 százalékkal növekedtek a 2018-as illetményhez viszonyítva. Emellett a szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi ágazatban foglalkoztatottak bére 20 százalékkal emelkedett 2022 elején. Továbbá 20 százalékkal emelkedett a kulturális szektorban és a bölcsődei dolgozók bére, a katonák, a tanárok és óvónők is 10 százalékos béremelésre számíthattak 2022 elején.

Minimálbér és garantált bérminimum emelése: 2022. január elsejétől változik a minimálbér és a garantált bérminimum összege, 167 400 forintról 200 ezer forintra emelkedik a minimálbér, és 219 ezer forintról 260 ezer forintra emelkedik a garantált bérminimum. A minimálbér és a garantált bérminimum emelése felfelé hajtja a többi bért és a minimálbérhez kötött családtámogatásokat is (például gyed, nagyszülői gyed, gyermekek otthongondozási díja (gyod), táppénz, összevont szociális ágazati pótlék, álláskeresői

járadék). A minimálbér-emelésnek köszönhetően a hazai minimálbér közeledett az EU átlagához.

8. ábra: A minimálbér összege az EU-s országokban 2022-ben (nominális és vásárlóerő-paritáson számítottan)

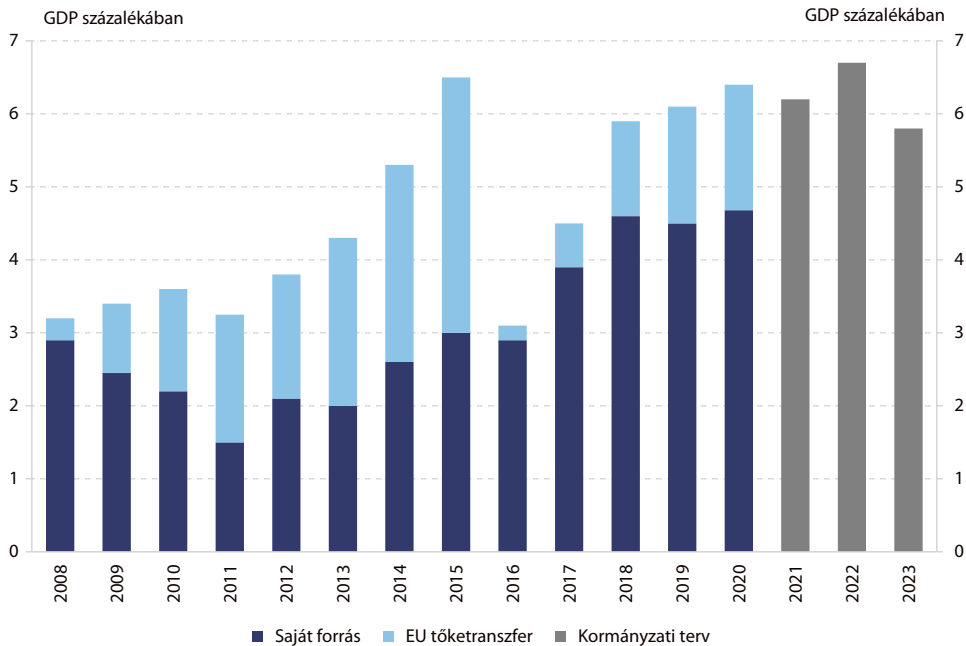
Forrás: Eurostat: *Monthly minimum wages – bi-annual data, (earn_mw_cur)* (2022)

Közbeszerzések gyorsításának szabályozása

Egy válsághelyzetben a fiskális multiplikátor (ami azt mutatja meg, hogy egy egységnyi állami kiadásnövelés milyen mértékben hat a gazdasági növekedésre) egyértelműen felértékelődik. Állami beruházások esetében a mutató normális gazdasági időszakban is magasabb, mint egyéb állami kiadás esetén, de válságidőszakban még inkább igaz lehet, hogy ha GDP-arányosan 1 százalékot elköltünk állami beruházásra a költségvetésből, az akár 1,5 százalékos GDP-növekedést jelenthet a gazdaságnak. Mindez reflektorfénybe helyezte 2020-ban és 2021-ben az állami beruházások fontosságát.⁵

Állami beruházások gyorsítása: Az építési beruházások hatékonyabb megvalósítása érdekében a kifizetésekhez kapcsolódó redundáns adminisztratív terhek megszüntetése és a jogi környezet lazítása mellett döntött a kormány. A beruházások felgyorsításával az állam hatékony válságkezelő szerepet tud betölteni a megrendeléseivel a piacon, így növelve a költségvetési multiplikátor értékét, ami központi fontosságú minden recesszió során.

⁵ IMF: *Fiscal Multipliers: Size, Determinants, and Use in Macroeconomic Projections* (2014. szeptember).

9. ábra: Az állami beruházások GDP-arányos értéke

Forrás: MNB, Pénzügyminisztérium

Összegzés

A 2020–2021-es rendkívüli állami szabályozások egy természetében teljesen kivételes egészségügyi és gazdasági válság hatásainak rövid és középtávú tompítását szolgálták. A 2020 márciusában kihirdetett veszélyhelyzet új jogrendet teremtett, aminek keretében az állam hatékonyan, gyorsan tudott reagálni szabályozói eszközökkel a koronavírus-járvány és az azt követő gazdasági válság által jelentett kihívásokra.

Az adópolitika eszközével az állam a sérült társadalmi csoportok és vállalati ágazatok gyors megsegítését tudta elérni. Az 1,9 millió gyermeket nevelő dolgozó számára 2022-ben több mint 600 milliárd forintot adott vissza az állam, amivel érdemben segíti a jövedelmi helyzetüket. Emellett a vállalati, különösen a kkv-szektor is érdemi segítséget kapott 2020-ban és 2021-ben az adókönyítésekkel: a hipát megfelezték, a súlyosan érintett ágazatok mentesültek a munkáltatókat terhelő adók és járulékok megfizetése alól, és 2022-től egységesen érdemben mérséklődtek a munkáltatói terhek. Emellett természetesen a katta és kiva adózást választó vállalkozók és vállalkozások is érdemi segítséget kaptak az adókönyítések útján.

A jövedelmi helyzetet érintő kihívásokra a pénzpiacon történő beavatkozásokkal is reagált az állam. Az egyik legjelentősebb intézkedésnek a koronavírus-járvány alatt a moratórium bevezetését tekinthetjük, ami hozzávetőlegesen 3700 milliárd forintot

hagyott az első 15 hónap alatt az érintett családok és vállalkozások zsebében. Emellett a jelentősen emelkedő kamatkörnyezet a lakossági jelzáloghitelek átárazódását vonta maga után, amit kamatstop intézkedéssel orvosolt a kormány. A vállalatok likviditásának megsegítését a járványhelyzet alatt a moratórium mellett számos hitel- és garanciaprogrammal segítette az állam, aminek köszönhetően a hitelpiacok aktívak maradtak.

A koronavírus-járvány hatására a termelési és ellátási láncokban törések, szakadások alakultak ki, amit ellátásbiztonsági intézkedésekkel kezelt a kormány. Látványos volt Magyarországon az építőanyag-ipari termékek esetében kialakult áruhiány és áremelkedés, amire ágazatspecifikus, célzott szabályozással reagált az állam. Ennek keretében kiegészítő bányajáradékot és építőanyag-ipari termékeket érintő exportregisztrációs kötelezettséget vezetett be a kormány, ami hozzájárult a megfelelő belföldi kínálat eléréséhez.

Érdemi kihívást jelentett a termelői és fogyasztói áremelkedés a 2021-es évben. Ennek egyik része az üzemanyag- és energiaárak drasztikus emelkedéséből fakadt. Magyarországon a rezsicsökkentés miatt a lakossági szereplők védve voltak a közvetlen energiaár-növekedés hatásától, viszont az üzemanyagárak egyaránt érintettek mindenkit közvetlenül. A jelentősen emelkedő üzemanyagárakat 480 forintos ársapkával kezelte a kormány, ami egy liter benzinre és gázolajra vonatkozott. A kkv-szektor egy része a lakossághoz és az önkormányzatokhoz hasonlóan az olcsóbb rezsziárakat jelentő egyetemes szolgáltatásba kerülhetett, ezáltal a termelési költségek emelkedését valamelyest sikerült megfékezni.

A koronavírus-járvány és a gazdasági visszaesés eltérően érintett egyes társadalmi csoportokat. A nyugdíjasokat és a gyermekes családokat különösen negatívan érintette a megváltozott élet- és gazdasági helyzet, ezért a kormány úgy döntött, hogy érdemi segítséget nyújt a gazdasági kilábalás során. A nyugdíjasok a rendszeres nyugdíjon felül 2021-ben a 13. havi nyugdíj 1 heti kifizetését, a nyugdíjprémiumot és a nyugdíjkorrekciót is megkapták. Ezen felül 2022-től a teljes 13. havi nyugdíj visszaépül a rendszeres ellátásba, a korábbi fokozatos lépcsőzetes visszaépítés helyett. A gyermekes vagy gyermeket vállaló családok is érdemi segítséget kaptak, hiszen a visszaadott szja-n felül a gyed, gyes, otthoneremtési és -felújítási támogatások területén történő új intézkedések vagy a meglévők módosítása mind lényeges segítséget jelentettek a vírushelyzet alatt.

A koronavírus-járvány egyik legnagyobb kihívása a munkaerőpiacon jelentkezett. A korábban nem tapasztalt járványhelyzet a világon szinte az összes államtól azonnali intézkedést kívánt meg a tömeges elbocsátások elkerülése érdekében. Magyarországon a munkahelyek megvédése rendkívül sikeresnek mondható, hiszen a Covid-19-járvány kitörése utáni egy évvel már a rendszerváltás óta legmagasabb foglalkoztatási szintet sikerült elérnünk. A munkaerőpiaci kihívásokat így a Kurzarbeit, az ágazati bértámogatások, az adókönyvitések és számos egyéb intézkedés megfelelően kezelte, annak ellenére, hogy az újabb járványhullámok sokszor újfajta munkaerőpiaci beavatkozást igényeltek.

Végül érdemes megemlíteni, hogy a kormány jól felismerve az állami beruházások válságidőszak alatti fontosságát, gyorsított a közbeszerzések megvalósulásán.

Összességében elmondható, hogy a munkaalapú társadalmat erős családpolitikával sikerült ötvözni, miközben a vállalkozásokat érintő adók folyamatosan csökkentek a járványhelyzet okozta gazdasági válság és az abból való kilábalás időszakában.

Felhasznált irodalom

- Bator, Francis M.: The Anatomy of Market Failure. *The Quarterly Journal of Economics London*, 72. (1958), 3. 351–379.
- Bernanke, Ben S.: *The Courage to Act. A Memoir of a Crisis and Its Aftermath*. New York, W.W. Norton, 2015.
- Eurostat: *Tax wedge on labour costs, (earn_nt_taxwedge)* (2020). <https://bit.ly/351OjEM>
- Eurostat: *GDP and main components (output, expenditure and income), (nama_10_gdp)* (2021a.) <https://bit.ly/3sgrrtQ>
- Eurostat: *Harmonised index of consumer prices – monthly data, (ei_cphi_m)* (2021b). <https://bit.ly/3sk4Tsd>
- Eurostat: *Unemployment rates by sex, age and citizenship, (lfsq_urgan)* (2021c). <https://bit.ly/3BQXxQ0>
- Eurostat: *Monthly minimum wages – bi-annual data, (earn_mw_cur)* (2022). <https://bit.ly/3shZ1zG>
- IMF: *Fiscal Multipliers: Size, Determinants, and Use in Macroeconomic Projections* (2014. szeptember). <https://bit.ly/33TMZ6c>
- Pénzügyminisztérium: *Makrogazdasági és költségvetési előrejelzés 2021–2025* (2021. december) <https://bit.ly/3BQsfss>
- Prachowny, Martin F. J.: Okun’s Law: Theoretical Foundations and Revised Estimates. *The Review of Economics and Statistics*, 75. (1993), 2. 331–336. <https://doi.org/10.2307/2109440>